

Література

1. Мельничук І. В. Особливості емоційного розвитку дітей різного віку та статі / І. В. Мельничук // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. — 2002. — № 11– 12. — С. 149– 154.
2. Петрушин В. И. Музыкальная психотерапия: теория и практика/ В. И. Петрушин. — М: ВЛАДОС, 2000. — 176 с.

ПОЛТАВЕЦЬ ЛОПАТІН ІГОР КОСТЯНТИНОВИЧ — ВІДОМИЙ ДОСЛІДНИК ЕНТОМОФАУНИ ТАДЖИКИСТАНУ ТА БІЛОРУСІЇ

Закалюжний В.М.

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

Ентомолог, зоогеограф, доктор біологічних наук, професор, заслужений працівник народної освіти Білорусії, Лауреат державної премії Білорусії.

Народився Ігор Костянтинівч Лопатін 13 листопада 1923 року у Полтаві. Його батько — Костянтин Сергійович Лопатін походив із селянської родини, мати Анастасія Павлівна — з родини коваля [1,2].

Свою першу колекцію комах Ігор Лопатін зібрав 12-річним підлітком. На нього величезний вплив мав учитель географії та біології, якого вчений із вдячністю згадував усе життя. Полтавського школяра представили місцевому ентомологу Д. О. Оглоблїну, фахівцю з жуків-листїдїв.

«Несприятлива політична ситуація змусила родину у 1936 році переїхати до міста Артемівськ». Тут Лопатін І. К. закінчив школу і у 1939 році вступив до Харківського університету. Навчання перервала війна. Закінчував навчання він вже після визволення міста.

Спеціалїзувався на кафедрї зоологїї, де ним опїкувався знаний український ентомолог С. І. Медведєв. Під його керівництвом молодий полтавчанин підготував дипломну роботу на тему «Кормовї рослини жукїв-листїдїв» і, захистивши її, закінчив університет у 1946 році. «Я мав би, — згадував він через пївстолїття, — за попереднім розподїлом залишитися у так званому «ЗООБІНї» [зоолого-біологічному інститутї], де сектором ентомологїї також завідував Сергїй Іванович. Але цьому не судилося статися через незалежні від мене причини, і я почав свою самостїйну роботу там, де її в 30-тї роки полишив Сергїй Іванович Медведєв (теж по незалежним від нього причинам)». Інакше кажучи, молодий ентомолог поїхав до заповідника «Асканїя-Нова», де колись працював його вчитель до того, як був заарештований і засуджений.

Сїм місяцїв він працював молодшим науковим співробітником в

асканійському Всесоюзному НДІ акліматизації і гібридизації тварин. По-тім навчався в аспірантурі при Українському НДІ лісового господарства у секторі захисту лісу (1947—1948 рр.). І. Лопатін вивчав жуків степової фауни, і успіхи аспіранта високо оцінює професор В. Г. Аверін. Інтерес до посушливих регіонів залишився у І. К. Лопатіна на десятиліття.

Після закінчення аспірантури молодий ентомолог працює в Одеському університеті науковим співробітником анатомічного, а потім зоологічного музею. У 1950 році він захистив кандидатську дисертацію, при-свячену листоїдам Південного Задніпров'я. У 1951—1952 навчальному році він за сумісництвом працював ще й старшим викладачем кафедри зоології. Кафедрою завідував І. І. Пузанов, відомий зоолог, автор класичного підручника з цієї дисципліни. З тієї пори зоогеографія стала важливим напрямом досліджень І. К. Лопатіна. Працюючи в Одесі, Лопатін вперше доповідав про свої дослідження на Всесоюзній науковій конференції, опублікував у «Працях» університету свою першу наукову роботу, описав перші в своєму житті нові для науки види.

У 1953 році він переїхав до міста Душанбе на посаду доцента кафедри зоології молодого місцевого університету. Тут він викладав зоологію безхребетних, ентомологію, екологію тварин, зоогеографію і розгорнув широкі дослідження Таджикистану та прилеглих регіонів Середньої Азії. За зібраними матеріалами І. К. Лопатін підготував і захистив у Ленін-граді докторську дисертацію (1965 р.), невдовзі одержав звання професора (1966 р.), обійняв посаду завідуючого кафедри, а згодом і декана біологічного факультету Таджикиського університету.

1970 рік відзначається для Ігоря Костянтиновича запрошенням ректора Білоруського державного університету (БДУ) А. Н. Севченка, і він переїхав до Мінська і до 1998 року очолював кафедру зоології. Він викладав зоологію безхребетних, ентомологію, зоогеографію, а також розроблені ним оригінальні курси «Функціональна зоологія» і «Основи зоологічної систематики». Він розгорнув комплексне вивчення лучних та лісових екосистем, тваринного населення урбанізованих і заповідних територій, систематики певних груп комах. Основними напрямками наукової діяльності І. К. Лопатіна — фауністика і систематика жуків-листоїдів, зоогеографія; чимало статей присвячено загальним проблемам біології — біорізноманіттю, видоутворенню, впливу людини на екосистеми [2].

У Таджикистані Лопатін організував 12 експедицій, які, зокрема, охопили такі місцевості: північні схили Туркестанського хребта і суміжні високогір'я Алайського і Зеравшанського хребтів (1963); Західний Памір (1964); Ферганська долина, Західний та Східний Памір (1965); Західні підніжжя Туркестанського та Зеравшанського хребтів (1966); Північний Таджикистан та Північний Киргизстан (1967); Пустеля Каракуми, нагір'я Карабіль, хребет Кугітанг у Туркменістані (1968); Кураміньський хребет на межі Таджикистану та Киргизстану (1969). В експедиціях брали участь студенти та ентомологи з Києва (В.Г. Долін), Харкова (В.О. Михайлов), Ленінграда, Москви, Єревана. Вивчення високогір'їв тривало 20 років і допомогло глибоко зрозуміти

структуру, функціонування і походження високогірних екосистем.

Загалом він описав понад 700 нових для науки видів та 8 родів жуків-листодів. Одного з них він назвав на честь українського ентомолога В.Г. Доліна — *Oreomela dolini*. Праці І.К. Лопатіна є колосальним внеском у вивчення фауни Палеарктики та Індо-Малайської зоогеографічної області.

Він керував численними аспірантами (причому до 1988 року — і аспірантами Таджицького університету, хоча з 1970 року він вже працював у Мінську). І.К. Лопатін підготував 20 кандидатів і декілька докторів наук. Його вихованці нині працюють в Білорусі, Росії, Таджикистані, Україні, Ізраїлі, Австралії, Польщі.

Загалом у І.К. Лопатіна вийшло друком близько 270 наукових публікацій, серед яких монографії, навчальні посібники, статті.

І.К. Лопатін входив до Постійного оргкомітету міжнародних симпозіумів з ентомофауни Центральної Європи. Багато років його обирали президентом Білоруського ентомологічного товариства. Він був членом президії Всесоюзного (а згодом Російського) ентомологічного товариства, до редакційних рад журналів «Энтомологическое обозрение» и «Вестник БГУ».

Він активно працював у спеціалізованих вчених радах Інституту зоології НАН Білорусі і Білоруського НДІ захисту рослин, у секції біології Білоруського фонду фундаментальних досліджень. Вчені ради різних міст залюбки запрошували його опонувати на захисті ентомологічних дисертацій, за що його жартома назвали «штатним опонентом». Його оцінювання праці пошукувачів наукового ступеню було завжди доброзичливим, всебічним, зауваження — суттєвими й слушними, а виступи на захисті — нестандартними і яскравими.

На честь І.К. Лопатіна вченими різних країн названо 72 таксони комах з 21 родини. Серед цих таксонів — *Bronislavia lopatini*, турун, описаний в 1970 році українським ентомологом В.О. Михайловим.

У 2013 році 1-й випуск 9-го тому «Кавказского энтомологического бюлетеня» присвячений пам'яті І.К. Лопатіна.

Помер Ігор Костянтинович Лопатін 15 червня 2012 року у Мінську [1].

Література

1. Константинов А. С., Тишечкин А. К., Мосейко А. Г., Волкович А. Г., Нестерова О. Л., Мелешко Ж. Е., Коротяев Б.А. Памяти И. К. Лопатина (1923-2012) // Энтомологическое обозрение, 2013, т. 92, вып. 1, с. 180 —18.
2. Закалюжний В.М. Полтавці — відомі зоологи. / В.М. Закалюжний — Полтава: Астрія, 2017. — С.69-71.